

بررسی میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاورهٔ مدرسه در انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران

ابوبکر کریمی*

چکیده

یکی از مسائل و دغدغه‌های جوانان امروزی، شغل است که اغلب بدون توجه به زمینه‌های استعداد، علاقه، رغبت و هدف مشخص در زندگی تحصیلی و دورهٔ مهارت‌آموزی انتخاب می‌شود. در بسیاری از کشورهای پیشرفته در کنار مؤسسه‌ای که دانش‌آموزان را برای اشتغال به کار تربیت می‌کنند، مراکز خاصی نیز برای راهنمایی و هدایت تحصیلی وجود دارد. این مراکز که از راهنمایان با تجربه‌ای برخوردار هستند، با اتکا به روش‌ها و شیوه‌های علمی به مراجعان کمک می‌کنند تا ضمن انتخاب راه و روشی روشن به خود و جامعه فایده رسانند. مقاله حاضر درصدد است که میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه را بر روی انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران مورد بررسی قرار دهد. روش پژوهش توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد سال‌های دوم و سوم شاغل به تحصیل در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان مازندران می‌باشد (۷۵ و ۱۶۱۹۱ نفر). نمونه آماری شامل ۶۳ نفر از دانش‌آموزان شاهد و ۳۷۲ نفر از دانش‌آموزان غیرشاهد است. برای تحلیل داده‌ها از آزمون آماری T استیودنت، استفاده شده است. نتایج تحلیل حاکی از آن است که هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان غیرشاهد و شاهد تأثیر زیادی ندارد. همچنین، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه، بر انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در دو گروه یکسان نیست و تفاوت معنی‌داری در بین آنها مشاهده شده است.

واژگان کلیدی: هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران.

* دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی و معاون نوسازی و تحول اداری استانداری کردستان.
Email: Aboubakr.Karimi@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

یکی از مسائل و دغدغه‌های جوانان امروزی، شغل است که اغلب بدون توجه به زمینه‌های استعداد، علاقه، رغبت و هدف مشخص در زندگی تحصیلی و دوره مهارت‌آموزی انتخاب می‌شود (ایزدی، ۱۳۸۳). بنابراین، انتخاب راه‌حل‌های مناسب ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در بسیاری از کشورهای پیشرفته در کنار مؤسسه‌ای که دانش‌آموزان را برای اشتغال به کار تربیت می‌کند، مراکز خاصی نیز برای راهنمایی و هدایت تحصیلی وجود دارد. این مراکز که از راهنمایان با تجربه‌ای برخوردار هستند، با اتکاء به روش‌ها و شیوه‌های علمی به مراجعان کمک می‌کنند تا ضمن انتخاب راه و روشی روشن به خود و جامعه فایده رسانند (همان منبع و ال-اگیل^۱، ۲۰۱۳).

تحقیقات نشان می‌دهند (هیلی، نقل از زندگی‌پور، ۱۳۸۱ و اکوچی^۲ و مک‌گراث^۳، ۲۰۰۶) که پس از برخورداری از موهبت سلامت جسمانی، توفیق شغلی مهم‌ترین عامل سلامت روان و سعادت و شادکامی اشخاص بوده است. بنابراین، درک و اعمال آموزش و پرورش که موجب هدایت فرد در راستای این توفیق خواهد شد، باید یکی از اهداف هر نظام آموزش و پرورش باشد. با در نظر گرفتن نقش اساسی تصمیم‌گیری در مورد انتخاب رشته تحصیلی و شغل در زندگی نوجوانان و جوانان، سازمان تعلیم و تربیت در هر جامعه باید بستر لازم برای انتخابی آگاهانه و منطقی را برای افراد آن جامعه فراهم آورد. در این زمینه باید تلاش کرد که تمامی عوامل تأثیرگذار بر این فرایند مورد توجه قرار گیرد. در همین ارتباط، با بررسی‌های انجام‌شده (اصغری‌پور، ۱۳۸۹) این عوامل به شرح زیر طبقه‌بندی شده است:

✓ عوامل فردی و شخصی شامل: هوش، استعداد، علایق، ویژگی‌های شخصیتی، جنسیت، معلومات و مهارت؛

✓ عوامل محیطی شامل: خانواده، شرایط اجتماعی، اقتصادی و اقلیمی.

در خصوص عوامل اجتماعی مؤثر در انتخاب شغل، اکثر محققان رابطه بین زمینه‌های خانوادگی با ترجیح‌های شغلی و انتخاب شغل دانش‌آموزان و دانشجویان را بررسی کرده‌اند (رشاد منش، ۱۳۷۸).

1. Al-Agil
2. Akoojee
3. McGrath

در مراحل مختلف تربیتی و تحصیلی، دورهٔ متوسطه از لحاظ مبانی فلسفی، زیستی، روانی و اجتماعی دورهٔ بسیار مهمی است، زیرا این دوره مقارن است با دورهٔ نوجوانی و بلوغ و تحولات متعدد جسمانی، روانی و بروز استعدادهای عمومی و اختصاصی. دورهٔ متوسطه دوره‌ای انتقالی میان آموزش و زندگی و دورهٔ گذر از آموزش عمومی به عالی و تخصصی است. از این رو، در این دوره استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره مورد تأکید بیشتر صاحب‌نظران تعلیم و تربیت قرار گرفته است (سیف، ۱۳۸۳ و صافی، ۱۳۸۸). در بسیاری از کشورها و از جمله ایران، دورهٔ آموزش متوسطه منبع اصلی تربیت نیروی انسانی غیرماهر و ماهر به‌شمار می‌رود و از این راه تأثیر ویژه‌ای در میزان موفقیت برنامه‌های توسعهٔ اقتصادی - اجتماعی می‌گذارد (کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، نقل از دریکوند، ۱۳۹۰).

دانش‌آموزان دورهٔ متوسطه با انتخاب شغل و اشتغال فاصلهٔ زیادی ندارند، در نتیجه مقدمات اشتغال باید فراهم آید. در پایان این دورهٔ حساس، دانش‌آموزان باید با توجه به آموخته‌های خود بتوانند به بازار کار راه یابند و زندگی مستقلی را آغاز کنند. بنابراین، اطلاعات شغلی ارائه‌شده در آموزش متوسطه باید جوانان را برای درک و پذیرش مسئولیت‌های شغلی آماده سازد. به‌خصوص این اطلاعات و نیز آموزش‌ها باید طوری ارائه شوند تا آن دسته از جوانان که به هر دلیل به ادامهٔ تحصیلات دانشگاهی موفق نمی‌شوند، آمادهٔ اشتغال و جذب در بازار کار گردند (شفیع آبادی، ۱۳۹۰).

این پژوهش به دنبال آن است که نشان دهد، میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در هدایت دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران به رشته‌های فنی و حرفه‌ای تا چه اندازه بوده است و آیا تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در دو گروه یکسان است؟ به بیانی دیگر، سؤال اصلی این است که آیا هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه بر روی انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران تأثیر دارد؟ در این مطالعه دانش‌آموزان شاهد به کسانی اطلاق می‌شود که پدران آنها جزء شهداء، مفقودان، آزادگان و جانبازان ۵۰٪ و بالاتر باشد (بخش‌نامهٔ شماره ۴۰/۴۰۰/۳۳۰ وزارتخانه آموزش و پرورش برای سال تحصیلی ۸۵-۸۴) و به سایر دانش‌آموزان مشغول تحصیل، دانش‌آموزان غیرشاهد گفته می‌شود. به دلیل گستردگی حیطهٔ پژوهش، دامنهٔ تحقیق به استان مازندران محدود است.

پیشینه پژوهش

چشم‌انداز تاریخی مشاوره و راهنمایی شغلی در ایران و جهان

راهنمایی شغلی به‌طور عام، با نظام استاد - شاگردی آغاز شده است و والدین در گذشته فرزندان خود را برای برعهده گرفتن شغل خود آماده می‌ساختند و مهارت‌های ضروری را به آنان می‌آموختند. در آمریکا در سال ۱۹۰۸ برای اولین بار راهنمایی حرفه‌ای به‌وسیله فرانک پارسونز^۱ با روش علمی انجام شد (حسینی، ۱۳۹۱). دیدگاه تایلر^۲ در رابطه با استخدام مناسب‌ترین کارگران برای کار در کارخانه‌ها به‌منظور بالا بردن کارآمدی و بهره‌وری، در گسترش راهنمایی شغلی در جهان نقش به‌سزایی داشت. اصطلاح راهنمایی شغلی برای اولین بار در جهان در سال ۱۹۱۴ به‌طور رسمی در کنگره‌ای که در بروکسل تشکیل شد، به کار رفت (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۰).

در سال ۱۹۳۳ با تشکیل مراکز اشتغال و کاریابی، اقدامات مفیدی برای برقراری توازن بین عرضه و تقاضا به‌منظور توزیع متناسب نیروی کار به‌وجود آمد. مقارن سال ۱۹۴۴ ضمن ایجاد تغییر در نظام آموزشی انگلستان، به راهنمایی شغلی توجه خاصی مبذول و در سال ۱۹۴۸ عملاً از راهنمایی شغلی در آموزش و پرورش انگلیس استفاده شد. سال ۱۹۵۱ نقطه عطفی در تاریخ راهنمایی شغلی در دنیا محسوب می‌شود. از این سال به بعد نظریه‌های انتخاب شغل مطرح شد و اولین بار گینزبرگ اقتصاددان معروف آمریکایی و همکارانش در کتاب انتخاب یک شغل عقاید خود را مطرح ساختند. بالاخره یکی از مهم‌ترین قدم‌های نهضت مشاوره مدارس در دهه ۱۹۶۰ "بیانیه خط‌مشی مشاوران مدارس متوسطه" بود که به‌عنوان یک بیانیه رسمی، از سوی "انجمن آمریکائی مشاوران مدارس"^۳ (ASCA) تدوین و مورد تصویب قرار گرفت. این تلاش که برای تعیین نقش و عمل مشاوران مدارس به‌عمل آمد، متکی به تأیید ۶۰۰۰ مشاور مدرسه، به علاوه معلمان، مدیران مدارس و سایر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت بود (گاسکف، ۲۰۰۶).

در ایران مسأله راهنمایی از سال ۱۳۳۷ مطرح شد و راهنمایی حرفه‌ای نیز پس از آن مورد توجه قرار گرفت. از سال ۱۳۵۰ که برنامه‌های راهنمایی در مدارس راهنمایی تحصیلی به مرحله اجرا درآمد، یکی از برنامه‌هایی که به آن توجه خاص شد، دادن

-
1. Frank Parsons
 2. Taylor
 3. American School Counselors Association
 4. Gasskov

بررسی میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاورهٔ مدرسه در انتخاب ... ۱۰۱

اطلاعات شغلی و تهیهٔ بروشورهای شغلی بوده است (حسینی، ۱۳۹۱). در مهرماه ۱۳۷۱ برنامهٔ راهنمایی و مشاوره در نظام جدید آموزش و پرورش در مدارس متوسطهٔ کشور با تأکید بر راهنمایی تحصیلی و شغلی آغاز شد (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۰). این فعالیت به شکل‌های مختلف همچنان ادامه دارد.

نظریه‌های انتخاب شغل

نظریه‌پردازانی مانند گینزبرگ^۱ وهالند^۲ (شفیع‌آبادی، ۱۳۸۸ و حسینی، ۱۳۹۱) به نقش آموزش‌های شغلی و حرفه‌ای در انتخاب شغل اشاره کرده‌اند. به نظر گینزبرگ انتخاب شغل فرایندی است که در طی دورهٔ معینی انجام می‌پذیرد و در این دوره فرد بین انتظارات، امکانات و خصوصیات فردی سازش و توافق به‌وجود می‌آورد (شفیع‌آبادی، ۱۳۸۸). گینزبرگ تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در انتخاب شغل را در بین سنین ۱۸-۲۴ سالگی (مرحلهٔ واقع‌بینی^۳) مورد تأکید قرار می‌دهد. مرحلهٔ واقع‌بینی به سه دورهٔ مکاشفه^۴، تبلور^۵ و تعیین^۶ تقسیم می‌شود. فرد در طی این مرحله به انتخاب رشتهٔ تحصیلی می‌پردازد.

هالند معتقد است پس از شناسایی شخصیت مراجع باید او را به محیط شغلی مناسب وی راهنمایی کرد. او نوع شخصیت را از طریق سیاههٔ ترجیح شغلی^۷ و پرسشنامه‌های رغبت مربوط به مشاغل ارزیابی می‌کند (حسینی، ۱۳۹۱). همچنین از تحقیقات نتیجه گرفته می‌شود که در ایجاد نوع خاصی از شخصیت عواملی از قبیل رفتار والدین، زمینه‌های خانوادگی، عقاید و هدف‌های والدین دخالت قطعی دارند که می‌توانند در ایجاد برنامه‌های تعلیم و تربیت کودک مورد استفاده قرار گیرند (سیف، ۱۳۸۳).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

انتخاب شغل در نوجوانی و مسائل آن

به‌نظر سوپر^۸، انتخاب شغل، یکی از مراحل رشد زندگی آدمی است که در آن مرحله، فرد می‌کوشد:

۱. نقشی که مایل به ایفای آن است از خود ظاهر سازد؛

1. Ginzberg
2. John Halland
3. Realistic period
4. Exploration
5. Crystallization
6. Specification
7. Vocational Preference Inventory
8. Super

۲. نقش شغلی را با مفهومی که از خویشتن دارد، مطابقت دهد؛
 ۳. خود را در قبال واقعیت‌ها بیازماید تا معلوم شود که در عمل می‌تواند با تصویری که از خویشتن دارد زندگی کند یا نه (مه‌رآرا، ۱۳۸۳: ۲۷۵).
- به نظر رایبسنون^۱ فقدان اطلاعات لازم در مورد شغل و ناتوانی در تصمیم‌گیری در انتخاب شغل از جمله مشکلات نوجوانان در رابطه با اشتغال محسوب می‌شوند (نامدارپور، ۱۳۷۹).
- مشکلات شغلی گاهی معلول خصلت‌های فردی است و گاهی ریشه اجتماعی دارد. مهم‌ترین مشکلاتی که معلول خصلت‌های فردی است عبارتند از:
۱. عدم هماهنگی بین توانایی‌ها و رغبت‌های فرد با شرایط لازم برای احراز شغل؛
 ۲. فقدان تصمیم‌گیری که بیشتر نتیجه نداشتن استقلال و اعتماد به نفس است؛
 ۳. کمبود اطلاعات درباره دنیای کار؛
 ۴. ناسازگاری‌های عاطفی؛
- مهم‌ترین مشکلات اجتماعی عبارتند از:
۱. جامعه امکانات کافی برای احراز مشاغل را در دسترس افراد قرار نمی‌دهد و شرایط آن را فراهم نمی‌کند؛
 ۲. به رغم درخواست افراد، انتظارات خود را به‌طور مرئی یا نامرئی بر آنها تحمیل می‌کند.
- انتخاب شغل در نوجوانان به‌صورت غیرسیستماتیک و معمولاً تحت تأثیر عوامل متعددی قرار می‌گیرد (صالحی عمران، ۱۳۸۳) که مهم‌ترین آنها عبارتند از:
۱. تعلق طبقه‌ای: تعلق طبقه‌ای از راه‌های مختلف در هدف‌های شغلی تأثیر می‌گذارد نظیر:
 - ✓ تفاوت امکانات زندگی، هدف‌های شغلی طبقات مختلف اجتماعی را توجیه می‌کند و در نتیجه، نوجوانان هر طبقه اجتماعی به مشاغل مشخصی گرایش پیدا می‌کنند؛
 - ✓ ارزش‌های شغلی و اعتبار اجتماعی مشاغل را از دید افراد طبقات مختلف اجتماعی متفاوت می‌سازد.
 ۲. نفوذ والدین؛
 ۳. نقش جنسیت در گزینش شغلی؛

۴. آگاهی و دانش شغلی؛
۵. عوامل روانی؛
۶. عوامل اجتماعی نظیر: فشار خانواده، ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، میزان امکانات هر جامعه و فرصت‌هایی که در اختیار افراد هر جامعه قرار می‌گیرد در انتخاب شغل مؤثرند؛
۷. استعداد و علائق؛
۸. عوامل آموزشگاه نظیر معلمان، مشاوران و ارزش‌های همسالان نیز در انتخاب‌های شغلی نوجوانان تأثیر می‌گذارند (مهرآرا، ۱۳۸۳).

اهداف و ضرورت‌های راهنمایی و مشاورهٔ شغلی

هدف اصلی راهنمایی شغلی به‌طور کلی آن است که فرد پس از شناسایی خصوصیات خویش و آشنا شدن با ویژگی‌های مشاغل، به انتخاب شغل مناسب بپردازد. در دورهٔ دبیرستان، راهنمایی شغلی دو هدف اصلی دارد: اول آنکه با فراهم کردن امکانات و موقعیت، دانش‌آموز با خودشناسی و شغل‌شناسی کامل‌تر و دقیق‌تر طرح‌ریزی شغلی را انجام دهد و مشکلات موجود در انتخاب شغل را بر طرف سازد؛ دوم آنکه باید اطلاعات دقیق‌تری دربارهٔ نتایج آزمون‌های روانی، شناسایی مشاغل متعدد، امکانات و فرصت‌های استخدامی در دسترس دانش‌آموزان قرار گیرد. معمولاً راهنمایی شغلی در مدارس از طریق "بازدید، معرفی مشاغل، ارائهٔ واحد شناسایی مشاغل، مقاله‌نویسی شغلی، نمایشنامهٔ شغلی، اشتغال در ایام فراغت و مصاحبه‌های شغلی" اجرا می‌شود (شفیع آبادی، ۱۳۹۰).

تفاوت‌های فردی از نظر هوش، استعداد و علائق از یکسو و تنوع مشاغل از سوی دیگر لزوم راهنمایی حرفه‌ای را ایجاب می‌کند. در راهنمایی حرفه‌ای توانایی‌ها و نیازهای فردی بررسی و با خصوصیات شغلی منطبق می‌شود. خصوصیات شغلی به‌وسیلهٔ مؤسسات تحقیقی از طریق مقیاس درجه‌بندی و اظهارنظر صاحبان مشاغل تعیین می‌گردد و در این زمینه مشخص می‌شود که هر حرفه چه توانایی‌هایی را ایجاب و چه نیازهایی را ارضاء می‌کند. توانایی‌ها و نیازهای فردی با توانایی‌های مورد لزوم مشاغل و نیازهای ارضاء شده به‌وسیلهٔ هر یک از آنها، منطبق و به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. در راهنمایی حرفه‌ای علاوه بر کمک فردی، بهبود وضع جامعه نیز مورد نظر است و همچنین اجرای برنامهٔ راهنمایی حرفه‌ای در مدارس موجب می‌شود که مرز جدایی بین مدرسه و جامعه شکسته شود (شهراسبی، ۱۳۸۵).

دانالد سوپر روان‌شناس حرفه‌ای می‌گوید: راهنمایی حرفه‌ای متضمن دو هدف است:

۱. در فرد سازش حرفه‌ای به‌وجود آید و ۲. وضع اقتصادی کشور یا جامعه با استفاده از نیروهای انسانی بهبود یابد (حسینی، ۱۳۹۱)

تغییر جامعه سنتی به صنعتی، کنجکاوی کودکان و اندیشیدن دربارهٔ اینکه چکاره می‌شوند و ازدیاد مشکلات شغلی دانش‌آموزان مدارس، از دیگر نکات ضرورت راهنمایی شغلی و حرفه‌ای است.

وظایف کارکنان آموزشگاه در ارتباط با خدمات راهنمایی

کارکنان راهنمایی مدرسه شامل افرادی مانند مشاور، معلم، مدیر، معاون و مربی پرورشی و سایر افرادی است که هر کدام وظایف و نقش‌های متعددی را بر عهده دارند. نقش مشاور مدرسهٔ سنجش مشاوره، مشورت و هماهنگی خلاصه می‌شود و معلم دارای نقش‌هایی چون کشف توانایی‌های دانش‌آموزان، شناخت مسائل و مشکلات آنها، پیشگیری، ارجاع راهنمایی تحصیلی و شغلی و مشورت با اولیای دانش‌آموزان است. مهم‌ترین وظایف مدیر در رهبری، هماهنگی و تأمین امکانات لازم برای فعالیت‌های مشاوره‌ای است که در این راه معاون مدرسه او را یاری می‌دهد. مربی پرورشی نیز با برنامه‌ریزی‌های فعالیت‌های فوق‌برنامه با مجموعهٔ راهنمایی مدرسه همکاری می‌کند (اصغری پور، ۱۳۸۹).

شیوهٔ هدایت تحصیلی در شاخهٔ فنی و حرفه‌ای

هدف: هدایت دانش‌آموز به مناسب‌ترین شاخه یا رشتهٔ تحصیلی بر اساس استعداد، علاقه و به تناسب نیاز و امکانات کشور است. مشاوران، اولیاء دانش‌آموزان پایهٔ اول و متوسطه دوم را مطابق تقویم اجرایی به واحد آموزشی دعوت و ضمن توضیح اهداف نظام آموزش متوسطه در مورد سیاست‌های آتی کشور و مسائل علمی - فرهنگی و میزان نیاز جامعه به تخصص‌های مختلف و اهمیت هر یک از شاخه‌های فنی و حرفه‌ای آنان را راهنمایی می‌کنند که همین اقدامات را نیز هم به‌صورت فردی و گروهی در مورد دانش‌آموزان اجرا و برگهٔ نظرخواهی از آنان را جمع‌آوری می‌کند (معاونت آموزش وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۹).

مروری بر مطالعات انجام شده

مطالعاتی که در زیر به اختصار توضیح داده می‌شوند در سال‌های اخیر در حوزه پژوهش حاضر انجام گرفته است:

معماری (۱۳۸۵) چنین نتیجه گرفت که بین میزان مشاوره و راهنمایی دانش‌آموزان در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای و گرایش آنان به این رشته‌ها همبستگی وجود دارد و بین آگاهی دانش‌آموزان از منزلت اجتماعی رشته‌های فنی و حرفه‌ای و امکان ادامهٔ تحصیل در رشته‌های فنی و حرفه‌ای و گرایش آنها به این رشته‌ها همبستگی وجود دارد.

بررسی سالاری (۱۳۸۴) در سطح دبیرستان‌های یزد نشان داد که ۶۱/۵٪ از پسران و ۵۱٪ از دختران اطلاع متوسطی از شاخه فنی و حرفه‌ای دارند. علاقهٔ دختران به تحصیل در شاخهٔ فنی و حرفه‌ای کمتر از پسران است. ۷۲٪ از دانش‌آموزان معتقدند که والدین به‌خاطر علاقه‌مند بودن فرزندان به امور فنی، آنان را تشویق به تحصیل در این شاخه می‌کنند. بهترین مشوق دانش‌آموزان به تحصیل در شاخهٔ فنی و حرفه‌ای و کاردانش مشاوران نظام جدید هستند.

طهماسبی (۱۳۸۷) گزارش داد که پرستیژ و موقعیت اجتماعی رشته‌های فنی و حرفه‌ای، نفوذ مشاوران مدرسه و دخالت‌های خانواده از جمله عواملی است که در انتخاب رشتهٔ هنرجویان در استان زنجان مؤثر بوده است.

سؤال و فرضیهٔ پژوهش

سؤال اصلی:

آیا هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه بر روی انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیر شاهد استان مازندران تأثیر دارد؟
فرضیه: میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیر شاهد یکسان است.

روش پژوهش

تحقیق حاضر براساس ماهیت توصیفی - پیمایشی و با توجه به هدف کاربردی است. برای گردآوری اطلاعات به طریق زیر عمل کرده است: الف- مطالعهٔ اسناد، مدارک و

کتاب‌های مرتبط؛ ب. تهیه و اجرای پرسشنامه؛ پرسشنامه مورد استفاده محقق ساخته بوده و بر اساس طیف لیکرت^۱ تنظیم شده است.

جامعه^۲، نمونه^۳ و روش نمونه‌گیری

تمامی دانش‌آموزان شاهد و غیر شاهد سال‌های دوم و سوم (پسر، دختر) شاغل به تحصیل در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای استان مازندران. "مطابق آمار سال ۱۳۹۰، ستاد شاهد آموزش و پرورش استان مازندران ۷۵ نفر دانش‌آموز شاهد مشغول به تحصیل در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای هستند و مطابق آمار آموزش و پرورش استان مازندران تعداد دانش‌آموزان دوره فنی و حرفه‌ای شهری و روستایی غیرشاهد (۱۶۱۹۱ نفر) هستند."

نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای می‌باشد؛ بر اساس جدول مورگان، ۶۳ نفر از دانش‌آموزان شاهد و ۳۷۲ نفر از دانش‌آموزان غیرشاهد به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و سپس تعداد نمونه‌ای که در هر شهر باید به نسبت تعداد دانش‌آموز، جنسیت، سال‌های تحصیلی، تعداد آموزشگاه، داشته باشیم؛ انتخاب شد.

روایی^۴ و اعتبار^۵ ابزار پژوهش

برای تعیین روائی پرسشنامه از نظرات اساتید دانشگاه و متخصصان موضوعی (روایی محتوایی^۶)، استفاده شده است. برای سنجش میزان اعتبار از تکنیک آماری آلفای کرونباخ^۷ استفاده شده که ضریب مذکور ۰.۸۳ برآورد شده است.

شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

از آمار توصیفی برای خلاصه کردن داده‌ها و از آزمون لون^۸ (T استیودنت) برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه پژوهش چهار سؤال در پرسشنامه طراحی شد که به شرح جدول زیر است:

1. Licert
2. Population
3. Sample
4. Validity
5. Reliability
6. Content Validity
7. Cronbach,s Alpha
8. Levene

۱۰۷ ————— بررسی میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاورهٔ مدرسه در انتخاب ...

جدول (۱) تناظر فرضیهٔ پژوهش با سؤالات پرسشنامه

عنوان فرضیه	میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه بر روی انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد یکسان است.
سؤالات پرسشنامه	تا چه اندازه مشاور مدرسه در ایجاد انگیزه نسبت به انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای، تأثیر داشته است؟
	تا چه اندازه در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای معلم‌های مدرسه نقش داشته‌اند؟
	تا چه اندازه مشاور مدرسه در مورد انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای به شما اطلاعات داده‌اند؟
	مدیر مدرسه، تا چه اندازه در انتخاب رشتهٔ شما نقش داشته است؟

نتایج به‌دست آمده (جدول ۲-۵) حاکی از این است که ۲۵/۸٪ پاسخ‌های دانش‌آموزان غیرشاهد و ۴۱/۲٪ پاسخ‌های دانش‌آموزان شاهد در طیف زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. پاسخ‌های در حد متوسط دانش‌آموزان غیرشاهد ۳۶٪ و دانش‌آموزان شاهد ۲۷٪ است. ۳۸/۲٪ پاسخ‌های دانش‌آموزان غیرشاهد و ۳۱/۷٪ پاسخ‌های دانش‌آموزان شاهد در طیف کم و خیلی کم قرار دارد. این ارقام نشان‌دهندهٔ آن است که هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان غیرشاهد و شاهد تأثیر زیادی ندارد.

جدول (۲) توزیع فراوانی پاسخ سؤالات فرضیه پژوهش در دو گروه

گروه	میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع
غیرشاهد	۴۰ (/۱۰/۸)	۱۰۲ (/۲۷/۴)	۱۳۴ (/۳۶)	۷۶ (/۲۰/۴)	۲۰ (/۵/۴)	۳۷۲ (/۱۰۰)	
شاهد	۳ (/۴/۸)	۱۷ (/۲۷)	۱۷ (/۲۷)	۱۹ (/۳۰/۱)	۷ (/۱۱/۱)	۶۳ (/۱۰۰)	
جمع	۴۳ (/۹/۹)	۱۱۹ (/۲۷/۴)	۱۵۱ (/۳۴/۷)	۹۵ (/۲۱/۸)	۲۷ (/۶/۲)	۴۳۵ (/۱۰۰)	

با توجه به سطح معنی داری حاصل از آزمون t ، فرض H_0 رد می شود. یعنی میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره های مدرسه بر روی انتخاب رشته های فنی و حرفه ای دانش آموزان شاهد و غیرشاهد یکسان نیست (جدول ۳-۵). به بیان دیگر، بین دو گروه تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول (۳) نتیجه فرضیه پژوهش به وسیله آزمون (t)

شاخص گروه	حجم نمونه	انحراف معیار \pm میانگین	انحراف معیار \pm تفاوت میانگین ها	مقدار آماره t	سطح معنی داری
غیرشاهد	۳۷۲	۹/۹۵ ۳/۹۶۱	-۱/۳۲۱ ۰/۵۴۴	-۲/۴۲۹	۰/۰۱۶
شاهد	۶۳	۱۱/۲۷ ۴/۱۶۷			

چون مقدار Z محاسباتی (۲/۵) از مقدار Z جدول در سطح ۰/۰۵ (۱/۶۴) بزرگ تر است، بنابراین فرض H_0 رد می شود. یعنی نسبت بالای متوسط در هر دو گروه یکسان نیست. به عبارت دیگر، نسبت تأثیر هدایت شغلی و مشاوره های مدرسه در انتخاب رشته های آموزش فنی و حرفه ای در بین دانش آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران یکسان نیست (جدول ۴).

جدول (۵) آزمون برابری نسبت های بالای متوسط سؤالات فرضیه پژوهش

شاخص گروه	نسبت بالای متوسط	آماره Z	نتیجه
غیر شاهد	٪۲۶	۲/۵	رد H_0

بحث و نتیجه گیری

مطالعه سالاری (۱۳۸۴) نشان داد، بهترین مشوق دانش آموزان به تحصیل در شاخه فنی و حرفه ای مشاوران هستند. نتایج تحلیل های آماری فرضیه پژوهش حاضر، تحقیق سالاری را تأیید نمی کند، یعنی هدایت شغلی و مشاوره های مدرسه تأثیر زیادی در انتخاب رشته های فنی و حرفه ای دانش آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران ندارد.

با این همه در دو گروه تفاوت معنی داری بین سطوح پاسخ‌ها در طیف لیکرت مشاهده شده و نشانگر آن است که میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته‌های آموزش فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد استان مازندران یکسان نیست. به نظر می‌رسد در جامعهٔ موردنظر مشاوران مدارس از کارایی مناسبی در خصوص هدایت دانش‌آموزان به شاخهٔ فنی و حرفه‌ای برخوردار نیستند که این می‌تواند نشان‌دهندهٔ ضعف مشاوران در انجام وظایف خود باشد. همچنین ممکن است تفاوت جامعه و زمان سبب به‌دست آمدن نتایج متفاوت تحقیق حاضر با مطالعهٔ سالاری شده باشد.

پیشنهادات

✓ مشاوره‌های شغلی مدارس تأثیر زیادی در انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای از سوی دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد نداشته است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود، مدیران و کارکنان راهنمایی مدارس از طریق دعوت از صاحبان مشاغل به‌منظور ایراد سخنرانی، نمایش فیلم راجع به مشاغل، نصب تابلوهایی راجع به مشاغل، تشکیل کتابخانهٔ شغلی، تشکیل انجمن‌های آموزشگاهی به حرف مختلف و گردش‌های علمی، دانش‌آموزان را به انتخاب رشته‌های فنی و حرفه‌ای تشویق کنند؛

✓ با توجه به اینکه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نقش مهمی در توسعهٔ کشور ایفا می‌کند، شایسته است تا مشاوران مدارس توجه بیشتری در راستای آشنا کردن و راهنمایی دانش‌آموزان به این رشته‌ها داشته باشند. مشاوران مدارس می‌توانند در درس برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی نسبت به آشنایی دانش‌آموزان به مشاغل موجود در جامعه و رشته‌های فنی و حرفه‌ای اقدام کنند؛

✓ معلمان می‌توانند با تعیین تکالیفی در جهت فعالیت‌های مربوط به مشاغل، ربط دادن مواد درسی با مشاغل، دانش‌آموزان را با رشته‌های فنی و حرفه‌ای آشنا و علاقه‌مند کنند؛

✓ جذب و به‌کارگیری مشاوران متخصص در زمینهٔ هدایت شغلی در مدارس کمک فراوانی به مسئلهٔ انتخاب رشتهٔ تحصیلی دانش‌آموزان خواهد کرد.

پیشنهاد پژوهش برای آینده

بررسی علل عدم تأثیرگذاری هدایت شغلی و مشاوره‌های مدرسه در انتخاب رشته‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای دانش‌آموزان استان مازندران.

منابع

- اصغری پور، ح. (۱۳۸۹). کلیات راهنمایی و مشاوره. مشهد: نشر تمرین.
- ایزدی، ص. (۱۳۸۳). ضرورت هدایت و راهنمایی تحصیلی، حرفه‌ای و شغلی. مهارت. شماره سی و دو. صص ۲۵-۱۸.
- حسینی، س. (۱۳۹۱). مبانی راهنمایی و مشاوره شغلی. مرکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی.
- سازمان آموزش و پرورش استان مازندران. (۱۳۹۰). آمار آموزش و پرورش استان مازندران.
- سالاری، ع. (۱۳۸۴). بررسی نگرش دانش‌آموزان سال اول نظام جدید متوسطه و والدین آنها نسبت به شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش در سطح دبیرستان‌های استان یزد.
- سیف، ع. (۱۳۸۳). روان‌شناسی پرورشی. تهران: نشر آگاه.
- شفیع آبادی، ع. (۱۳۸۸). راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل. تهران: رشد.
- شفیع آبادی، ع. (۱۳۹۰). راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی (مفاهیم و کاربردها). تهران: سمت.
- شهراسی، ف. (۱۳۸۵). طراحی و تدوین دوره آموزشی تصمیم‌گیری شغلی با استفاده از تکنیک الگوگیری از نقش (Role Modeling). سازمان همیاری اشتغال فارغ‌التحصیلان جهاد دانشگاهی.
- صالحی عمران، ا. (۱۳۸۳). مجموعه مقالات اولین همایش نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی. انتشارات اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان مازندران.
- صافی، ا. (۱۳۸۸). راهنمایی و مشاوره در دوره متوسطه ایران و نقش مشاوران در این دوره. فصل‌نامه تعلیم و تربیت. انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت. شماره چهارم.
- طهماسبی، م. (۱۳۸۷). بررسی وضعیت هنرجویان شاغل به تحصیل در رشته‌های موفق و ناموفق شاخه فنی و حرفه‌ای. اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان.
- دریکوند، خ. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش دانش‌آموزان به رشته‌های فنی و حرفه‌ای شهرستان خرم‌آباد از دیدگاه هنرجویان و دبیران. آموزش و پرورش استان لرستان.

۱۱۱ ————— بررسی میزان تأثیر هدایت شغلی و مشاورهٔ مدرسه در انتخاب ...

رشادمنش، ن. (۱۳۷۸). بررسی تأثیر درس برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی بر نگرش تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان دختر و پسر نظام جدید در سندج. ادارهٔ کل آموزش و پرورش استان کردستان.
معاونت آموزش وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۸۹). آئین‌نامهٔ آموزشی دورهٔ سه‌سالهٔ متوسطه.

معماری، ع. (۱۳۸۵). بررسی عوامل مؤثر در گرایش دانش‌آموزان مستعد به رشته‌های فنی و حرفه‌ای. رسالهٔ کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
مهرآرا، ع. (۱۳۸۳). زمینهٔ روان‌شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات مهرداد.
نامدارپور، ف. (۱۳۷۹). بررسی تنوع و فراوانی مشکلات رفتاری، عاطفی، خانوادگی، تحصیلی و ... دانش‌آموزان دبیرستانی دختر شاهد و غیرشاهد واجد و فاقد پدر شهر اصفهان. رسالهٔ کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد واحد رودهن.
هیلی، چ. (۱۳۸۱). مشاورهٔ حرفه‌ای برای معلمان و مشاوران. ترجمهٔ طیبهٔ زندی‌پور. تهران: انتشارات فردوسی.

Al-Agil ,Abdul Wahab Mohammed,(20۱3),Annual Report,Ministry Of
Technical Education & Vocational Training, Republic Of Yemen.
Gasskov, Vladimir,(2000) .Managing vocational training systems: a
handbook for senior administrators , International Labour Office ,
Geneva , Switzerland, pp. Xiv + 278
Akoojee,Salim,andMcGrath,Simon(2006)BOOK REVIEW ,Research
Programme Resources Development,Human Sciences Research
Council,Pretoria,South Africa, International Journal of
Educational Development, Vol25. Issue5, 586 -587